

UDK 821.163.6.09 Kersnik J.
Gregor Kocijan
Pedagoška fakulteta v Ljubljani

KERSNIKOVI LITERARNOESTETSKI POGLEDI IN LITERARNOKRITIČNA MERILA¹

Kersnikove literarnoestetske poglede in literarnokritična merila delno spoznamo iz njegove korespondence, podlistkov in drugih spisov, najtemeljiteje pa iz razprave (predavanja) *Razvoj svetove poezije* (1877–1878) in kritik (v Ljubljanskem zvonu) o Mahničevih *Dvanajstih večerih* (1888), *Beatinem dnevniku* Luize Pesjakove (1888), Funtkovem *Godcu* (1889) in Aškerčevih *Baladah in romancah* (1890).

Kersnik's literary-aesthetic viewpoints and literary-critical standards can partially be determined from his correspondence, feuilletons, and other writings, but most thoroughly from his study (lecture) *Razvoj svetove poezije* (The evolution of world poetry, 1877/1878) and reviews (in Ljubljanski zvon) about Mahnič's *Dvanajsti večeri* (Twelve Nights, 1888), Luiza Pesjak's *Beatin dnevnik* (Beata's Journal, 1888), Funtek's *Godec* (Fiddler, 1889), and Aškerč's *Balade in romance* (Balads and Romances, 1890).

Ključne besede: Janko Kersnik, literarnokritična merila, korespondenca, podlistki

Key words: Janko Kersnik, literary-critical standards, correspondence, feuilletons

Kersnikove literarnoestetske poglede in literarnokritična merila je razen iz razsutih drobcev po korespondenci, podlistkih in drugih spisih mogoče ugotoviti na podlagi tehle njegovih sestavkov: *Razvoj svetovne poezije* (v nekaj nadaljevanjih v januarju – od 3. do 8. številke – v Slovenskem narodu 1878, podpis J. B. K.), *Dvanajst večerov* (januarska številka Ljubljanskega zvona 1888), *Beatin dnevnik* (junjska številka Ljubljanskega zvona 1888), *Godec* (junjska številka Ljubljanskega zvona 1889) ter *Balade in romance* (junjska, juljska, oktobrska in novembrska številka Ljubljanskega zvona 1890).

Predavanje o razvoju svetovne poezije je imel Kersnik 4. marca 1877 v ljubljanski čitalnici, v njegovi gledališki oceni 30. novembra istega leta pa je zapisano značilno mnenje o igri *Prestop žene* francoske pisateljice Delphine de Girardin. Zadeva ne bi zbujala pozornosti, če ocenjevalec ne bi umestil zanimivega odstavka, ki se glasi: »*Pisana je igra na isti realistični podlagi, ki označuje vsa dela novejšje francoske literature in ki ima to dobro stran, da predstavlja resnico in da se ne lovi po nenaravnih, čmerikavo-sentimentalnih izmišljenih prizorih, kakor smo jih preveč vajeni, bodisi žalibog pri mnogih nemških dramatičnih delih ali pa ravno tako žalibog pri redkih pridelkih naših domačih nade polnih poetov.*«² Izrazil je svojo naklonjenost literarni stvaritvi, ki je po njegovem temeljila na »*realistični podlagi*« in ki »*predstavlja resnico*«. Spoznanje, da je v sedanjosti »*na idealizem prišel realizem*«³, ki ga je izrekel v omenjenem pre-

¹ To je eno izmed poglavij monografije o Janku Kersniku, ki je predvidena za zbirko Monografije k Zbranim delom slovenskih pesnikov in pisateljev (glavni urednik France Bernik).

² Kersnikovo ZD V, 409.

³ Prav tam, 344.

davanju, je kot pozitivno vrednoto poudaril ob neposrednem obravnavanju literarnega dela, s katerim se je takrat seznanilo ljubljansko gledališko občinstvo. Srečala sta se načelno izhodišče in praktični primer.

Kersnik je začetni del predavanja namenil razlagi svojega pojmovanja pozitivistično-empiričnega pogleda na življenje in svet, pri čemer moramo biti pozorni na naslednje formulacije: 1. »*Ves svet, kakor vsaka stvar na svetu, ima svoj postavni, v principu vedno enak tek in razvitek, ki se vrši po naravnih zakonih* (328). 2. *Vse, kar vidimo, kar čutimo in slišimo, in celo mi sami – vse se ravna po zakonih, katerim se nihče ogniti ne more* (329). 3. *In kakor je posameznik podvržen vplivu vseh naravnih zakonov, tako je tudi s celimi rodovi, tako je s celim človeštvom* (330). 4. *Vsak dan skusimo nekaj in skušenj je od dne do dne več. Od dne do dne se nekaj novega naučimo, prejšnje ostane, novo se pridruži in tako – napredujemo* (331).« Ob vprašanju, odkod mlademu Kersniku vse te ideje in takšni nazori, je treba upoštevati ugotovitve urednika prvih petih knjig Zbranega dela, ki pravi: »Čprav je predavanje, kakršno je, izredno pomembno kot manifestacija Kersnikovega pozitivizma in sploh njegovega pogleda na svet, vendar niso izvajanja v njem vseskozi plod njegovih dognanj, saj se je pisec nemalo kje naslonil na dela, ki jih je poznal in visoko cenil. /.../ moramo omeniti, da se je Kersnik v svojem predavanju najbolj oprl na obsežni idejni oris evropske zgodovine, ki ga je podal John William Draper v spisu 'Geschichte der geistigen Entwicklung Europas'. Delo je prevedel iz angleščine v nemščino A. Bartels in je izšlo v Leipzigu v dveh zvezkih leta 1865. Prvi je Kersnika nanj opozoril Levec, ko mu je 29. decembra 1869 pisal z Dunaja, češ da mu posebno priporoča dve knjigi: Draperjevo zgodovino evropske civilizacije in Bucklejevo zgodovino angleške civilizacije. 'To je paša zate,' izjavlja. 'To je prava zgodovina /.../ Naučil se boš neizrečeno veliko iz njih.' In v resnici se je Kersnik leta 1870 na Dunaju z vso vnemo lotil obeh avtorjev. Draperja si je takrat celo kupil in ga tudi kasneje prebiral. V izvodu, ki se je ohranil v njegovi zapuščini (drugi zvezek se je med zadnjo vojno izgubil), odkrijemo vse polno občrtanih in podčrtanih mest. In iz njih lahko doženemo, kaj ga je v delu pritegnilo in kaj se mu je zdelo zlasti važno.«⁴ Po sedanjem védenju: izgubljen je prvi del, medtem ko je drugi evidentiran v seznamu Kersnikove knjižnice.⁵ V tem zvezku je zelo malo občrtanih mest, več jih je v obeh zvezkih Bucklejeve Zgodovine angleške civilizacije. Prebiranje obeh del prepriča, da je Kersnik marsikatero idejo našel pri teh dveh avtorjih, zlasti pomembno pa je, da se

⁴ Prav tam, 626–627 (A. Ocvirk).

⁵ Kersnikova knjižnica, ki je bila bogata, se ni v celoti ohranila (vojna!). Iz ohranjenega fonda je danes razvidno, da je (tako sklepamo) knjižne izdaje slovenskih avtorjev zbiral v celoti (želel je imeti popolno sloveniko), od preostalih knjig pa je bila večina v nemščini, nekaj tudi v ruščini in izjemoma v drugih jezikih. Iz seznama do danes ohranjene Kersnikove knjižnice, ki ga je skrbno in strokovno pripravil (2008) mladi zgodovinar Mitja Potočnik, bližnji sorodnik sedanjega gospodarja brdske graščinske posesti Franca Kersnika, je videti, da so bili Kersnikovi (poleg drugega) naročeni na nekaj zbirk, ki so vsebovale dela nemških in svetovnih klasikov ter sodobnih nemških in drugih pisateljev. Zbirke so povečini ohranjene, pogledjmo katere: *Samtliche Werke* (ohranjenih okr. 23 zv.), *Collection Verne* (7 zv.), *Russische Taschen-Bibliothek* (22 zv.), *Die besten Romane* (86 zv.), *Collection Hartleben* (109 zv.), *Collection Spemann* (118 zv.) itd. Skupno število ohranjenega knjižnega fonda je 882, s tem da je vmes nekaj knjig, ki so jih dodali po Kersnikovi smrti in so mlajšega datuma.

je navzel duha, ki veje iz teh besedil. V opombah navajamo nekaj odlomkov, ki jih je naš pisatelj občrtal.⁶

V drugem, obsežnejšem delu predavanja (razprave) je poslušalcem predstavil kratek pregled svetovne književnosti. Ta Kersnikov pogled na svetovno literaturo vse premalo upoštevamo in bi ga morali vedno omenjati v začetnem poglavju slovenskih pregledov svetovne književnosti. Ni dvoma, da je Kersnik marsikaj povzel po takratnih tujih literarnozgodovinskih priročnikih (nimamo podatkov po katerih!) – bodisi za posamezne nacionalne literature ali za več literatur skupaj. Nekaj tistega, kar je obravnaval, je slišal že v gimnaziji; to velja za antično književnost, zagotovo za nemško in do neke mere za italijansko, angleško in francosko. Pri hebrejski je omenjal »*Mojzesove knjige, bukve kraljev, Jozuo, sodnike in mnoge druge preroke, psalme Davidove, visoke pesmi Salamonove*«, knjigo Talmud in predstavnika novohebrejske književnosti Halevija; pri antični grški književnosti je navajal *Homerjevo Iliado in Odisejo, Tyrteja, Alkeja, Sapfe*

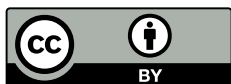
⁶ V drugem zvezku J. W. Draperjevega dela *Intellectual Development of Europe* v nemškem prevodu *Geschichte der geistigen Entwicklung Europas* si je Kersnik označil naslednji odstavek: »Kritično oko loči, da se duhovne poti neke določene generacije razlikujejo od poti njenih prednikov. Nove predstave in novi načini ravnanja so znak, da je neopazno prišlo do spremembe. Čeravno sprememba po nekem krajšem časovnem presledku pač ne prinese veliko, čez čas vendarle neizogibno pride od tega, da družba preraste svoje življenjske oblike in življenjska pravila. /.../ Ne glede na to, kolikšna je moč vlad ali človeškega ugleda, je nemogoče, da bi lahko ustavila duhovni napredek, kajti ta si utira pot s pomočjo organskega zakona, na katerega noben od njiju nima vpliva« (1865, str. 320).

V prvem zvezku H. T. Bucklejevega dela *The History of Civilization in England* v nemškem prevodu *Geschichte der Civilisation in England* je Kersnik označil več odstavkov, npr.: »In prav negotovost o obstoju samozavedanja kot neodvisne zmožnosti in ugovarjanje svojim lastnim izjavam, če kot takšno obstaja, sta dve od mnogih načel, ki sta me že zdavnaj prepričali, da se metafizika s svojo običajno metodo opazovanja individualnega duha nikdar ne bo povzdignila v znanost. Z uspešnim proučevanjem te se lahko nadaljuje le z uporabo zgodovinskih odkritih in izpeljanih zakonov, ki jih je treba razviti s pomočjo pregleda celotnega področja tistih obsežnih pojavov, ki nam jih ponuja dolgi tok zgodovine človeštva« (1868, str. 16).

»Vendar pa nas že površno poznavanje zgodovine uči, da se ta duh časa nenehno spreminja in nikdar ni popolnoma isti, tudi ne v deželah, ki so si najbolj podobne, ali v dveh generacijah iste dežele, ki si sledita ena drugi. Mnenja, ki so v neki naciji splošno znana, se v marsikaterem pogledu spreminjajo iz leta v leto, in kar v nekem obdobju velja za nesmisel in krivoverstvo, postane v novem obdobju stvarna resnica; toda tudi ta bo pozneje ponovno nadomeščena z nečim novim. Ta izredna nestanovitnost v običajnem merilu človeškega ravnanja kaže, da morajo biti sami pogoji, od katerih je merilo odvisno, zelo spremenljivi. Očitno pa so ti pogoji, kjer pač obstajajo, viri moralnega in intelektualnega ravnanja povprečne množice ljudi« (str. 152).

»Kako odveč je torej civilizacijo pripisati religiji in kako zelo nespametni so poskusi vlad, da bi zaščitili neko religijo! Če ustreza narodu, potem religija ne potrebuje zaščite, če mu ne ustreza, potem ne bo naredila nič dobrega« (str. 229).

»Resnično znanje, tisto, na katerem temelji civilizacija, obstaja edino in samo v poznavanju tega, v kakšnem razmerju stojijo dejstva in ideje eno ob drugem in med seboj, z drugimi besedami, v poznavanju fizičnih in duhovnih zakonov. Če bo kdaj koli prišel čas, ko bodo znani vsi ti zakoni, bo krog človeškega znanja sklenjen. Medtem pa je vrednost literature odvisna od tega, v kolikšni meri sporoča o poznavanju teh zakonov ali o sredstvih, s pomočjo katerih bi jih lahko odkrili. Naloga vzgoje je pospešiti to veliko gibanje in tako povečati uporabnost in spretnost ljudi, da bolj uporabljajo pripomočke, ki jih imajo. Dokler bo literatura služila temu namenu, bo izredno koristna. Toda gledati na poznavanje literature kot na predmet vzgoje pomeni napačno ocenjevati red stvari in pustiti, da namen služi sredstvom. Pogosto je mogoče srečati ljudi, ki jih imenujejo visoko izobraženi, njihovo znanje pa je zaradi učinka vzgoje zgolj nazadovalo. Pogosto jih srečamo preobremenjene s predsodki, ki se jih kljub njihovi načitanosti niso otreli, temveč so se zaradi nje le še bolj ukoreninili. Kajti literatura, ta zbiralnik misli človeštva, ni le polna modrosti, temveč je tudi polna neumnosti. Korist, ki jo je mogoče pridobiti iz literature, ni odvisna zgolj od literature same, temveč tudi od duha, v katerem se jo proučuje, in od presoje, s katero se jo izbere« (str. 231).

(avtorje pišemo tako, kot jih je Kersnik, op. G. K.), Anakreonta, Pindarja, Ajshila, Sofokleja, Evripida, Heliodorja in Lukiana; med antičnimi rimskimi osebnostmi je omenil Plautusa, Terentiusa, Enniusa, Lucretiusa Carusa, Vergila, Katula, Horaca, Tibula, Propercija, Ovida in Juvenala. Kitajsko književnost po njegovem zastopajo Kong-tse ali Kong-fu-tse (=Konfucius), Tu-fu in Li-tai-pe, indijsko *Vede*, epa *Mahabharata* in *Ramajana*, pesnik in dramatik Kalidasa, egiptovska mu je precej nejasna, arabska temelji na zbirki pesmi *Hamasa* Abu-Temama, *Koranu* in »zbirki povesti« *Alf Leila* ali *Tisoč in ena noč*, najpomembnejši perzijski literarni imeni sta mu Firdusi in Hafis. Francosko književnost začnemo s trubadurji in truverji in prek Molièra, Corneilla, Racina in Voltaira pride do romantikov Chateaubrianda, Lamartina, Hugoja, medtem ko italijansko spremlja od Danteja (*Divina Commedia*), Petrarce, Boccaccia, Ariosta in Tassa ter končuje z Alfierijem, Parinijem, Foscolom in Manzonijem. Špansko književnost predstavi z romancami o Cidu, Cervantesom, Leonardom de Argensolo, Lopejem de Vega in Calderonom de la Barco ter portugalsko s Camõesem. Angeško književnost zajame od Shakespeara, Miltona, Popa, Thomsona ter Sterna in Goldsmitha do Burnsa, W. Scotta, Moora, Byrona in Shelleya, ustavi se pri Dickensu, Bulwerju in Thackerayu. V okviru minulih obdobij je zadnje obdelal nemško književnost; najprej je omenjal minnesang in meistersang poezijo, nato nemške klasiciste Klopstocka, Wielanda in Lessinga, pa »Sturm- und Drangperiode« ter Herderja, Goetheja in Schillerja, sledila je za Kersnika značilna trditev: »In ko je nastopil Heine, uničila se je v njem romantika sama; umrla je tako rekoč doneče, z dovtipom sama sebe ugriznivši. Kar je lord Byron angleški, to je Heine nemški literaturi. Oba sta uničila staro in pričela novo delo.« Za Heinejem je navedel Börneja, Arndta, Gutzkova in Laubeja, nato Grüna, Lenaua, Scheffla, Auerbacha in Redwitza.⁷

Po pregledu svetovne literarne pomembnosti je z oznako »najnovejšega«, »današnjeja časa« nakazoval spremembe v sedanosti, češ da so se »povsod stare ideje ognile novim«, da je »vzela slovo duhteča, pa sedaj že ovela romantika« in da se je »sam udušil oni čisti idealizem, ki je pred malo deceniji še edini prevladoval poezijo. Naš čas ni več idealističen.«⁸ Svoj pogled na kulturno-literarni razvoj je Kersnik predstavil (o originalnosti bi težko govorili) takole: »Kulturno delo človečanstva je dospelo na tako stopnjo, da se vobče spoznava, da ni več mogoče vse z golo samosvestjo storiti, nego je treba spoznavati svet v njegovi objektivnosti, in kakor je bila vera in mitologija podlaga slovstva, tako bode tudi odslej in je deloma že samo vednost prava in edina podlaga literarnemu razvitku. Les extrêmes se touchent – na idealizem je prišel realizem«.⁹ Potem je ne preveč sistematično, prej nekoliko konfuzno (prepletel je imena romantikov in realistov), nanizal nekaj imen iz novejšega (!?) časa: ameriškega pripovednika Breta Harteja (slovenski prevod njegovih *Kalifornskih povesti* je izšel kot drugi zvezek Jurčičeve Slovenske knjižice 1876)¹⁰ in francosko pisateljico Geor-

⁷ Medtem ko je Kersnik »mladonemške« literature dokaj izčrpno navedel, je t. i. »poetične realiste« povsem pustil ob strani, čeprav so bili nekateri njegovi sodobniki. Tako ni omenil O. Ludwiga, G. Kellerja, G. Freytaga, W. Raabeja. Th. Storma idr. Prim. Die Weltliteratur I, 371.

⁸ Kersnikovo ZD V, 334–343 (zajet je ves odstavek).

⁹ Prav tam, 344.

¹⁰ F. Simonič: Slovenska bibliografija, 223.

ge Sandovo, Dumasa sina, Sardouja, Daudeta in Cherbulieza. Od Nemcev je navedel pesnika Hamerlinga, poleg njega norveškega pisatelja Björnsterna Björnsona in nato Ruse Puškina, Lermontova, Gogolja in Turgenjeva. Pri zadnjem je uporabil znane in večkrat citirane besede: »/.../ preko življenja polnega realizma Turgenjeva novel polaga se kakor nikjer srebrni pajčolan zdravega idealizma«. ¹¹ (Do tega časa, tj. 1877, sta v samostojni izdaji v slovenščini izšla romana *Dim*, 1870, in *Pomladni valovi*, 1874, medtem ko so nekatera preostala njegova dela, npr. *Lovčevi zapiski*, *Nov* /v podlistkih v Slovenskem narodu 1877/, *Očetje in sinovi*, izšla v 80. letih.) ¹² To je bilo vse, kar je zvrstil iz sodobnih evropskih literatur. V nadaljevanju pradaavanja je omenjal še nekaj slovanskih imen: Mickiewicza, Kollárja, Prešerna, Gundulića, Milutinovića, končal pa je z madžarskimi literati Petöfijem, Aranyjem, Eötvösom in Jokaiem. ¹³

Literarno obzorje petindvajsetletnega Kersnika je bilo glede starejše književnosti kar precejšnje; v glavnem je bilo pridobljeno pri šolskem pouku in iz priročniške strokovne literature, toda odsevalo je tudi poznavanje prenekaterega dela iz neposrednega branja; zadnje prav tako velja za sodobne avtorje in njihova dela (v glavnem v nemškem originalu ali prevodih). Njegovo poznavanje sodobnikov je bilo takrat (razumljivo) razmeroma skromno, toda v poznejših letih se je razširilo. Pregled tujih literarnih imen, ki jih srečamo v korespondenci, v pripovednih in publicističnih delih, tega sicer ne potrjuje v zadostni meri, vendar si upamo kaj takega domnevati. Poleg literarnih osebnosti, omenjenih (skupaj 105) v predavanju *Razvoj svetovne poezije*, in imen dramatikov v gledaliških ocenah (skupaj 43, brez treh slovenskih avtorjev), je opazno manjše število dodatnih imen (v večini sodobnikov): F. M. Dostojevski, J. Gotthelf, W. Hauff, H. Ibsen, E. Marlittova, P. Rosegger, Aleksej in Lev Tolstoj, E. Zola. Nekaj teh imen je poleg Turgenjeva omenjal Marici Nadliškovi in ji svetoval branje njihovih del. Mimogrede in v različnih zvezah je imenoval še pisatelje (ali citiral iz njihovih del): F. Bodenstedta, A. Dumasa st., G. Ebersa, J. Kraszewskega, M. Lindaua, E. A. Poea, E. Wildenbrucha in J. Wyssa. V Kersnikovem delu in korespondenci so od tujih avtorjev najpogosteje omenjeni (ali so navedki iz njihovih del) J. W. Goethe, H. Heine, I. S. Turgenjev in F. Schiller, sledijo W. Shakespeare, Vergil, E. Marlittova, Homer idr. Kersnikovo poznavanje evropskih literatur je razvidno tudi iz seznama knjig ¹⁴ njegove brdske knjižnice, ki se je ohranila le delno (knjižnica je bila med drugo svetovno vojno raznesena, delno tudi uničena). Klasike, zlasti nemške, sta kupovala že starša, medtem ko je novejše pisatelje Janko. Ob imenih tujih pisateljev, ki smo jih navedli, je iz knjižničnega seznama še nekaj avtorjev, ki jih Kersnik ni omenjal, a je glede na knjige v knjižnici več kot verjetno, da jih je poznal oz. dela prebiral. Med starejšimi avtorji so: H. C. Andersen, H. Fielding, F. Grillparzer, A. I. Hercen, W. Irving, H. Kleist, T. Koerner, P. Mérimée, S. Pellico, A. Platen, J. Saint-Pierre, J. Swift, L. Tieck itd. Od sodobnikov pa: L. Anzengruber, H. Beecher-Stowe, G. Eliot, A. France, G. Freytag,

¹¹ Kersnikovo ZD V, 344. Mimogrede: Viktor Cherbuliez je bil manj znani pisatelj, zastopnik francoske literature v Švici. Zakaj ga je Kersnik uvrstil med navedene pomembnejše francoske avtorje, bi bilo zanimivo vedeti. Prim. *Die Weltliteratur* I, 540.

¹² F. Simonič, n. d., 538.

¹³ Kersnikovo ZD V, 344–345.

¹⁴ Prim. Potočnikov Seznam Kersnikove knjižnice.

I. A. Gončarov, P. Heyse, K. Hamsun, H. W. Longfellow, G. de Maupassant, E. Orzeszkowa, A. Strindberg, H. Sudermann, M. Twain, J. Verne idr. Od podčrtanih avtorjev je v Kersnikovi knjižnici (v sedanjem obsegu!) prenekatero delo.¹⁵ Literarno obzorje, ki ga je začel oblikovati v gimnaziji in v študijskih letih, je širil, ko je služboval v Ljubljani in ko je kot pisatelj, notar in politik živel na Brdu.

Za razvoj poezije (leposlovja sploh), ki jo definira, da je »*prosto, individualno predstavljanje idealnega (vzornega) v primerni, popolni obliki*« (in nadaljuje: »*to je sicer vsaka umetnost: slikarstvo, muzika, plastika itd. Pa poezijo bi lahko imenovali prvotno umetnost, ker mora biti vsako umetno delo prej ποιησις, t. j. lepo delo fantazije, preden stopi med vnani svet. V ožjem pomenu pa je poezija ona umetnost, katera nam predstavlja lepe ideale ali vzore z eno besedo. Beseda je torej sredstvo, s katerim se poet svetu označi; zato pak ima ta umetnost tudi največje polje, mnogo večje, kakor ga imajo barve ali črte, in ono je tudi najstarša umetnost, stara kakor človeški govor; in je ravno zato najbolj kozmopolitična, akoravno je v svojih posameznih delih navidezno vključena v spono onega jezika, kateri jo je rodil*«),¹⁶ ugotavlja, da je dosegel stopnjo, ko je za idealizmom prišel realizem. Slednjega opredeljuje s polnostjo življenja (resnično življenje) in z zdravim idealizmom. Teh pojmov Kersnik ni podrobneje razložil, vendar je iz njegovega pripovednega dela in iz literarnokritičnih prispevkov v poznejših letih vsaj približno razvidno, kako si je to izhodišče (načelno gledanje) predstavljal v praksi. Svoje literarnoestetske poglede je zakoličil s prepričanjem, da »se le forma predružači, bistvo pa ostane«. S to opredelitvijo je razpravljanje (predavanje) končal. Naj spomnimo, kaj je pred nekaj leti (1874) zapisal v *Raztresenih listih III*: »*Pa 'svet vrti se neprestano' in narurna postava, o kateri Kant pravi, da je 'die Beziehung der Idee auf die Form der Erscheinung', vlada svet. / čevlji na 'kveder' so se spremenili v elegantne 'štiflete'.*«¹⁷

Glede Kersnikove literarnoestetske misli je sprejemljiva ugotovitev Jožeta Pogačnika, ki je menil, da je poglavitno vprašanje Kersnikove estetike »vprašanje razmerja med objektivno resničnostjo in umetnostno iluzijo. Resničnost in iluzija sta polarizirani, med njima nastaja napetost, od katere je odvisen *tonus* Kersnikovega leposlovja. V analizi Kersnikove tematike je bilo razvidno vsaj dvoje, in sicer: a) pisateljjev prijem je utemeljen v kritični filozofiji, in b) v njegovem leposlovju ima moralna zavest apriorno veljavnost. Iz definicij umetnosti in poezije je razvidno, da pojem estetike v njegovi postavitvi obsega čutno in miselno plast (je torej *aistheta* in *noeta*), kar pomeni, da se pisatelj ob človekovem bivanju, ki ga opisuje, sprašuje po tem, kako le-to biva nasploh in kako biva kot um. Najboljša Kersnikova dela žele graditi most od čutnosti k razumu, to pa je tisti ideal, ki je privedel pisateljjev sistem oblikovanja do polne moči.«¹⁸

V poznejših letih se je Kersnik z dušo in telesom posvetil pisanju, poklicnemu delu in političnemu delovanju, to pomeni, da si je ob družini, ki si jo je ustvarjal od 1881 dalje, in vodenju brdskega gospodarstva naložil neizmerno breme. Tega je lahko

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ Kersnikovo ZD V, 333.

¹⁷ Kersnikovo ZD I (1947), 252.

¹⁸ J. Pogačnik: Prozaist Janko Krsnik, 146. Prim. tudi A. Inkret: Janko Kersnik in začetki slovenske leposlovne proze, 450.

obvladoval le z izjemno voljo, prekipevajočo energijo, življenjsko velikopoteznostjo in fizično kondicijo. Recimo, da mu je ta življenjski podvig vsaj do neke mere uspel, saj so bili rezultati vidni in na literarnem področju oprijemljivi tudi poznejšim rodovom. Ob tem mu je očitno zmanjkalo moči (verjetno tudi znanja), da bi svoj pogled na temeljna načela svoje estetske misli, literarnega ustvarjanja in vrednotenja zaokrožil v konsistenten sistem, čeprav je bila želja po tem latentno vedno navzoča. Bil pa je edini pisatelj »v okvirih slovenskega realizma, ki je poskušal izrecno razviti tudi teorijo tistega, kar je počel v praksi«¹⁹. Neposreden dokaz za to so njegove literarne kritike, ki jih je objavil v letih 1888–1890, pri tem ima posebno mesto razpravljanje o Aškerčevih *Baladah in romancah*. (Delni odvod tega hotenja je bilo tudi pretresanje literarnih izdelkov začetnikov, ki je našlo svoj odsev v zapisih v *Listnicah* v Ljubljanskem zvonu; o tem smo spregovorili v poglavju o Ljubljanskem zvonu.)

V zvezi z literarno kritiko moramo na prvem mestu obravnavati Kersnikovo oceno Mahničevih *Dvanajstih večerov*, ki so v knjižni obliki izšli 1887. Kritik se je ukvarjal z Mahničevimi pogledi na književnost, s filozofsko-estetskimi nazori in z razpravljanjem o literarnih ustvarjalcih, zlasti o Stritarju in Prešernu, o katerih Mahnič ni imel dobrega mnenja. Za Kersnikovo gledanje je značilno polemično stališče do Mahničevega ponujanja filozofije kot podlage za pisanje in razumevanje literature in njegovega iskanja primerov iz slovenskega slovstva kot dokazov, kako je na tem področju vse narobe zastavljeno in škodljivo (zlasti) za mladino in odrasle. Opozarjal je na Mahničevo precej grobo ravnanje s konkretnimi primeri, »katere navaja pisatelj tako pogosto, da je videti, kakor bi bil sam čutil potrebo, dati si mnogokrat nekoliko duška. Tu ga pa, žal, zapušča vsa – filozofija.«²⁰ Kersnik je ta del razpravljanja končal z ugotovitvijo: »Prava, pristna individualnost zori navzlic vsakemu kopitu in hvala bogu, da filozof koraca vedno za poetom.«²¹ Meni, da je v prepričanju, kako je s slovenskimi poeti vse narobe, asketični teolog »potisnil modroslovca v stran /.../ in sedaj teolog ni več izbircen v pomočkih, s katerimi pobija kužnega poeta«²². Nato je navedel odlomek iz Stritarjevega kritičnega pisanja, ki ga je Mahnič pomanjkljivo citiral in tudi napačno tolmačil. Potem ko je navedek dopolnil, je dokaj ostro zavrnil Mahničevo metodo: »Tako Stritar! Ali dr. Mahnič je s pravim 'filozofičnim' mirom odkrnil od njegovega znamenitega spisa samo prvi kos ter kaže tistega prestrašenim čitateljem: 'Evo vam Stritarja – strupenega!' – Eden bi rekel: tako ravnanje dr. Mahniča je – perfidno, drugi: to je – farizejsko; mi pa, ki smo v naših političnih bojih in literarnih kritikah že navajeni takih najnovejše-slovenskih zvijač in potvar, ne rečemo ničesar; zgodovina slovenskega leposlovja, žal, je polna takih neveselih prikazni in tudi ta Mahničev 'coup d'état' gotovo ni zadnji.«²³ Po tem razpravljanju je pripombe sklenil z (za svojo slogovno-nazorsko podobo) značilno opredelitvijo, in sicer: »/.../ da se nam v zadovoljstvo naše vidi, da vlada v vsem modernem leposlovju in tudi v našem nekov krepak realističen veter, ki pa nosi, in to gotovo v nas Slovencih – s seboj še vedno lahko-sanjavo megló zdravega

¹⁹ Prav tam, 145–146.

²⁰ Kersnikovo ZD V, 280.

²¹ Prav tam.

²² Prav tam, 281.

²³ Prav tam, 283.

idealizma. Stališče pa, katerega si želi dr. Mahnič v svetovnem leposlovju, še nikdar ni bilo odločevalno in nikdar ne bode, kajti velika republika duhov, ki se klanja v svojih delih zakonom lepega in pravega, ne vprašuje po nikaki modroslovni dogmi /.../»²⁴. Seveda je bilo tako gledanje v popolnem nasprotju z Mahničevimi nazori, medtem ko je Kersnik s tem utrjeval svojo oz. slovensko različico realizma.

Kersnikova kritika Mahničevih *Dvanajstih večerov* je bila stvarna in večkrat pikra. Še posebej kritično je obravnaval Mahničevo metodo presojanja in navajanja primerov (Stritarjev primer smo navedli). Naslednji temi, v kateri se je kritik »zapičil«, sta bili ljubezen in potujčevanje naše književnosti. Menil je, »da sta bila že od nekdaj ali, recimo, od Prešernovih časov sem do današnjega dne strogi naši duhovščini 'zaljubljena pesem, zaljubljen roman' najhujši zločin. 'Kamen okoli vratu in na dno morja ž njim!' tako so kričali tudi za Prešernom, za Levstikom, za Jurčičem, za Stritarjem. Tako sodi tudi dr. Mahnič. Ako spišeš povest, novelo, roman ter govoriš ali slikaš poboj, tatvino, laž, nejevero, izdajstvo, sleparstvo, igro, pijančevanje in zapravljivost – vse, vse smeš! Odpuste ti tudi, ako opišeš plenitev in umor. Ako pa izpregovoriš dve besedi o kakem nežnem licu, o belih lakteh, o kodrastih laseh, o gorkem poljubu – anathema sis! – in ako zapoješ: 'polno nedrije, vitka rast', tedaj se ti odpira že dno žehtečega pekla. In pri tem je vseeno, ako popolnoma ustrežeš leposlovnim zahtevam, ako primerno ali pa še preveč skrbiš, da se 'dobro poplača in hudo kaznuje' in da odnese čitatelj s seboj 'čut zadovoljstva' – vseeno – ti pohujšuješ mladino, ti potujčuješ književnost našo ... Toda, stojmo! Potujčevalec književnosti naše! Tu stojimo pred besedo, v kateri se srečujeta dr. Mahnič in Stritar. Prvi trdi, da je po nemškem vplivu (Kant in Hegel) naša književnost potujčena, in med vrsticami ni drugega remedija brati nego – kristjansko-katoliško stališče. Stritar pa pravi: bratoljubje, humanitas – pravo kristjansko stališče. To je slovansko. Tu bi mi le rekli, da ni eno ni drugo ni slovansko, namreč nobeno ne stoji na slovanski individualnosti, ampak mi mislimo, da je treba pri nas odločno kreniti, ako hočemo imeti pravo narodno slovstvo, na pot ruskih in francoskih pisateljev.«²⁵ Iz tega je mogoče sklepati, da je Kersnik zavrnil tako Mahničevo kot Stritarjevo mnenje, v katero smer naj se razvija slovenska književnost. Izbral si je široko in odprto pot, po kateri naj hodi in se zgleduje naše slovstvo.

Opozoril je tudi na Mahničevo držo, ob kateri »gospod doktor ne more ali neče (pri njegovi izobrazbi moramo zadnje misliti) ločiti poeta od človeka. /.../ G. dr. Mahnič je že veliko pisal o Prešernu v latinskem in slovenskem jeziku in Prešernova popolna moralčna propast mu je že manija. Nikdar ne more zapisati pesnikovega imena, da bi mu ne dodal nekoliko ostudnih pridevkov.«²⁶ Posebej ga je zbudilo Mahničevo namigovanje, kaj se je zgodilo med Stritarjem, da je opustil Zvon, in mlado generacijo, ki je začela izdajati Ljubljanski zvon. Mahniču je odgovoril z besedami: »In kdo more trditi, da so 'naši mladi leposlovci in pisatelji' zapustili Stritarja? Ravno tisti pisatelji, ki so kumovali novemu listu, bili so do zadnjega vztrajni sotrudniki Stritarjevemu 'Zvonu'.«²⁷

²⁴ Prav tam.

²⁵ Prav tam, 284.

²⁶ Prav tam, 285.

²⁷ Prav tam, 286. V Zvonu 1879 so od četverice (Jurčič, Kersnik, Levec in Tavčar) sodelovali F. Levec s serijo esejev-portretov *Odlični pesniki in pisatelji slovenski* (V. Vodnik, F. Prešeren, M. Čop, S. Jenko, o

Kersnik je skladno s svojimi nazori zavrnil Mahničeve poglede na literarno estetiko, njegove sugestije glede idejno-vsebinske usmeritve književnosti pri nas in v svetu ter se uprll njegovim metodam obravnavanja primerov, s katerimi je dokazoval negativne pojave v slovenskem slovstvu. S tem se je nedvomno strinjalo mnogo svobodomiselnih usmerjenih izobražencev; ti so v Mahničevem pisanju videli razvrednotenje kulturno-literarne dediščine, ki je prispevala k oblikovanju in ozaveščanju narodne skupnosti. Kersnik in Ljubljanski zvon (avgustovska številka 1888) sta se mu postavila po robu tudi ob prvi številki Rimskega katolika, v kateri je Mahnič razlagal svoj nenavaden pogled na narodnost in njeno uveljavljanje pripisoval »*duševni bolezn*«, za katero žalibog boleha naš vek«, in Heglovemu panteističnemu idealizmu.²⁸

Enako kot pod sestavek o *Dvanajstih večerih* se je Kersnik tudi pod kritiko o *Beatinem dnevniku* Luize Pesjakove podpisal s šifro B. Levec je v pismu (31. marca 1888) Kersniku, ko mu je pošiljal »osladni roman« v oceno, optimistično dejal, da bo imel priložnost v oceno vplesti »svoje misli o naših romanih in povestih sploh ter tako pripovedovalcem našim dati (Levec je zapisal »daš«, op. G. K.) napotek, kako jim je pisati«²⁹. Kersnik te Levčeve želje ni upošteval in ni zaokrožil svojih pogledov na dotedanjo romaneskno produkcijo pri nas, niti ni strnil svojih izkušenj s tovrstnim pisanjem. Temu se je izognil, medtem ko je nedvoumno povedal, da je v tem romanu vse dokaj nejasno in zavito v nedoumnost, tako da le zelo pozoren bralec lahko ugane, v čem je uganka ali skrivnost. Ugotavljal je, da se šele po 123 straneh (vseh je 164) pri besedah »Mir najinemu očetu!« odpre »*paznemu*« bralcu pogled v konflikt, ki ga je prej iskal zaman. Kritikovo prepričanje je bilo, da morata biti zaplet in razplet v pripovedih dovolj vidna, pregledna, za bralca razumljiva in da »*važna dejanja, važne razmere prepuščati čitatelju, da jih ugiba – to ne gre*«³⁰ Sledila je ugotovitev, da »*le one tri besedice razodenejo – smelo trdimo – enemu izmed desetih čitateljev – ves konflikt in – kar je tudi tehnična napaka – ta konflikt zaeno tudi poravnajo. 'The rest is silence' – Rihard vzame guvernanto Beato*«³¹. Z drugimi besedami: Kersnik je menil, da avtorica ne obvlada strukturnih zakonitosti romaneskne proze. Pripoved je označil za epigonsko delo (*»da imamo v 'Beatinem dnevniku' nekaj sličnega pred seboj, kar so v*

Koseskem je pisal S. Rutar, Levstikov portret je Levec pripravil, a ga Levstik ni dovolil objaviti); I. Tavčar (*Soror Pija*) in J. Jurčič (*Pravda mej bratoma*), medtem ko je v Zvonu 1880 sodeloval samo I. Tavčar (*Čez osem let*). Prijateljeva pripomba, češ da Stritar ni prenehal z Zvonom »prostovoljno. Ti (misli na slovenske realiste, op. G. K.) so ga k temu prisilili s pasivnim odporom. Zadnja leta ni skoro noben izmed njih sodeloval pri Stritarjevem 'Zvonu' », ni povsem točna, prav tako je njegovo mnenje, da je »Kersnik celo tajil, da bi bili naši mladi leposlovci in pisatelji zapustili Stritarja« (v mislih je imel Kersnikovo kritiko Mahničevih *Dvanajstih večerov*, op. G. K.), le delno upravičeno. Po vsej verjetnosti je treba upoštevati menjavo generacij kot nekaj povsem naravnega, logičnega in Stritarjev čas se je očitno že odmikal v preteklost. Problematična je tudi Prijateljeva sodba: »Pozneje, ko so videli, da nečesa docela novega ne spravijo v svet, so si pridružili zopet Stritarja.« Prvič, Ljubljanski zvon je v prvem desetletju marsikaj novega »spravil v svet«, npr. Kersnikova, Tavčarjeva, Celestinova, Aškerčeva dela, in drugič, kompromis s Stritarjem je listu le delno koristil, saj sta Levec in Kersnik občasno obupavala nad njegovim pisanjem (zlasti pesništvom). Prim. I. Prijatelj: Janko Kersnik, njega delo in doba II–III, 411–412.

²⁸ Prav tam, 414.

²⁹ F. Bernik: Pisma Frana Levca I, 171.

³⁰ Kersnikovo ZD V, 291.

³¹ Prav tam, 291–192.

preobili meri sadili v Nemcih Marlittini epigoni»³², o vzornici pa je spregovoril že v uvodnem delu sestavka, tj. o Eugeniji Marlitt, ki je bila v tistem času ljubljenska nemških meščanskih bralcev, zlasti bralk. Njeni romani v nadaljevanjih so izhajali v popularnem časopisu Gartenlaube, ki je imel za tiste čase izjemno veliko naklado (naročeni so bili tudi Kersnikovi). S tem da je označil značajske lastnosti Marlittinih moških in ženskih oseb (da so blage duše, moški so vsi nekako nerazumljivi, ženske so bolj po njeni izkušnji, na koncu je gotovo poroka itd.), je veliko povedal tudi o likih v pripovedi Luize Pesjakove in zadevo konkretiziral: »*In zakaj smo gori omenjali E. Marlitt? Zato ker v tem delcu sledimo korak za korakom njeno epigonstvo. Celó osebe so nam znane: kneginja Pavlova – sicer jako srečno in z duhovito satiro risana, nahaja se mutatis mutandis 'Im Hause des Kommerzienrats' – guvernanta Beata – koliko jih je v 'Gartenlaube romanih'!* In Rihard? Vsak junak Marlittin mu je sličen.«³³ Marlittine pripovedi je označil za dela s tendenco, ki »daje v očeh množice pravo barvo – a pravi kritik jo sovraži«³⁴. V tolažbo avtorici je proti koncu ocene galantno pripomnil: »*Pripoznati pa moramo, da ima delo mnogo dobrega in da je v Slovencih mnogo slabejših povesti, nego je ta.*«³⁵

Pod oceno Funtkovega *Godca* se Kersnik ni podpisal. Večji del spisa je posvetil razčlenjevanju godčeve značajske podobe, ki se mu ni zdela dovolj razvidno označena. Ni mu bilo jasno, ali gre za običajnega lahkomišelnega godca ali za demonski lik. Ob Zali se je kazalo drugo, ob Anki prvo. Ljudje so bili podivjani, razuzdani, pili in plesali so in – temu je sledila kazen: nastopila je povoden in vsi so potonili, na tem mestu je vzniknilo Vrbsko jezero. Po obnavljanju zgodbenega dela pesnitve se je kritik z nekaj ironije vprašal: »*Čemu ta kazen?*« Pomagal si je z gledališko prisposodbo: »*Pri tem igrokazu so zgorele kulise z igralcem vred!* In ta požar v kulisah nas je toli prevzel – akoprav smo bili v varnem zavetju – da končno nismo vedeli, zakaj vsi skupaj gore – igralci in kulise!« In kje je zveza med godčevo krivdo in kaznovanjem vsega dola? Kritik je ugotavljal, da ni zveze in da je »*nedostatek v tehniki, to je glavna hiba te epične pesmi.*«³⁶

Kersniku je tehnika pomenila več stvari: zgodbeno-dogajalno izpeljavo in sestavo dela, značajsko oblikovanost, motivacijski mehanizem in še kaj. Očitano hibo je pripisoval Funtkovi mladosti, torej nevesčosti, neizkušenosti. K temu je dodal neposrečen izbor predmeta obravnave (=nemškonarodna pripovedka), pri čemer avtor ni bil dovolj kritičen (mimogrede je pesnika poučil, da ne gre za pravljico, marveč za pripovedko) in naslanjanje na Baumbachovega *Zlatoroga* (ki ga je Funtek prevedel) mu ni dosti pomagalo. Po njegovem celota ni uspela, priznaval pa mu je, da je »*pravo pogodil v posamičnih podrobnostih*«, npr. Zalin značaj, slovo med godcem in Anko, Ankina molitev.³⁷ Kersnik je v svoji oceni jasen, pomanjkljivosti naniza, naslanja se na svoje doživljanje dela, ki mu sproti zaznamuje, kaj je dobro in kaj slabo. Imel je izbrušen

³² Prav tam, 289.

³³ Prav tam, 292.

³⁴ Prav tam, 289.

³⁵ Prav tam, 292.

³⁶ Prav tam, 297.

³⁷ Prav tam, 298.

okus in dobro je poznal zakonitosti epske strukture. Urednik Anton Ocvirk je takole označil Kersnikov način kritičnega presojanja: »Kersnik je bil s svojo oceno zadovoljen. In kako ne bi bil, ko je v njej brez grobosti povedal vse, kar mu je bilo na duši in kar se mu je zdelo potrebno.«³⁸

Zadnja Kersnikova literarnokritična ocena (tudi nepodpisana) obravnava Aškerčeve *Balade in romance* in je bila za našega pisatelja priložnost, da je po svoje zaokrožil pogled na realizem in opredelitev, izrečeno v zvezi z delom Turgenjeva v predavanju *Razvoj svetovne poezije*, dopolnil in natančneje oblikoval. O tem v nadaljevanju. Spis o Aškerčevi zbirki je začel tam, kjer je končal v kritiki *Dvanajstih večerov*. Mahničev Rimski katolik je izhajal dobri dve leti in si je že dodobra izoblikoval svoj obraz; Kersnik je ugotavljal, da časopis temelji »zgolj na rimskokatoliških tleh«, da s tega stališča vse presoja ali obsoja, vendar ni mogoče, da bi se želje Rimskega katolika (=Mahniča) uresničile na »slovenskem leposlovnem polju«³⁹. Razširilo se je obzorje in to brani, da bi prevladala Mahničeva misel oz. njegov fanatizem. Na vprašanje o tem, kaj je poezija, je pisec nekoliko poenostavljeno zapisal, da je »poezija lepo jezikovno stvarjenje – upodabljanje lepih, estetičnih misli«. Medtem ko je o tem, kaj je lepo, kategorično poudaril: »Tu nam ne bode zameril (misli dr. Mahniča, op. G. K.), ako izpovemo, da nam niti v mislih ni to vprašanje najmlajše filozofične discipline kardinalno rešiti, kakor si on želi, da pa zopet do celega dvojimo, da ga je on rešil ali da ga bode rešil. To pa je gotovo: poetje, slikarji, govorniki, glasbeniki – vsi umetniki hodijo svojo pot – filozofi, esteti in kritiki pa za njimi, kakor anatomi za telesi – oni ustvarjajo, upodabljajo – ti pa režejo in raziskavajo; – zadnji hočejo, da morajo prvi biti taki, kakor jim vele oni na podlagi svojih preparatov – prvi pa le gredo dalje in le dalje, gnani od nedoumnega genija.«⁴⁰ Iz tega sledi, da Kersnik še od daleč ni pristajal na kakršne koli ideološke usmeritve in normativne recepture, ki bi umetnost in zlasti literaturo utesnjevale.⁴¹ Odločno se je postavil v bran ustvarjalni suverenosti. Po tem splošnem uvodu in splošni polemiki z Mahničem je za uvod v razpravljanje o Aškerčevih pesmih ironiziral Mahničeve besede, ki jih je ta zapisal v Rimskem katoliku 1889 na strani 327, da naj Gorazdu »nikar ne pade v glavo kdaj svoje cunje iz Zvonovih letnikov pobrati ter jih v lični zbirki povite slovenskemu občinstvu ponujati«⁴². Kersnik je v nasprotju s tem dejal, da so »sedaj te 'cunje', zbrane in spletene, nam krasen 'gobelin'«. Ko se sprašuje, »Kje tiči Aškerčeva moč?«, odgovarja: »Mi bi dejali: v njega izredni, v Slovencih do sedaj nedosežni plastiki in v zdravem realizmu – da, zdravem – in to ponavljamo ter

³⁸ Prav tam, 616–617.

³⁹ Prav tam, 300.

⁴⁰ Prav tam, 301–302.

⁴¹ To velja tudi za Gottschallovo in Kleinpaulovo poetiko, ki ju je tako kot Levec (prim. F. Bernik: Koncept realizma v Levčevem Ljubljanskem zvonu, 63) dobro poznal, a ob pisanju iskal pota zunaj normativnih okvirov. Vprašanje je tudi, koliko je upošteval (prebiral) *Poetiko, retoriko in stilistiko* Wilhelma Wackernagla (2. izd. 1888) in *Poetiko* (1887) Hermannna Baumgartna (obe deli sta se v nemškem originalu ohranili v Kersnikovi knjižnici, prim. M. Potočnik: Seznam Kersnikove knjižnice, 16, 18).

⁴² Mahnič je v Rimskem katoliku 1889 trikrat objavil razpravljanje o Aškercu in njegovih pesmih, in sicer na straneh 214–217 in 317–327 z naslovom »Gorázd« in na straneh 428–432 *Vže spet »Gorázd«*. Pa »Zvon«. Že pred citatom je na 217. strani obravnaval pesem *Vaška balada* in ob tem zapisal: »Sploh daje Gorázd svojim muzam skoraj same umazane cunje v perilo.« In nato: »Take cunje tedaj se razobešajo na prvi strani – leposlovnega lista!«

poudarjamo«. ⁴³ Uporabil je izraz »*zdravi realizem*« in obenem odklonil kakršno koli zvezo z verizmom / naturalizmom.

V svoji oceni je Kersnik zavrnil Mahničovo interpretacijo *Anke, Stare pravde, Balade o potresu, Celjske romane* in romane *List iz kronike Zajčke*. Zlasti zadnja je ocenjevalcu omogočila, da je triumfiral z Aškerčevo resnico o zajčkem samostanu. Navedel je pisanje lavantinskega škofa Stepišnika o tem, tako da je bilo razvidno, da je bilo tisto, o čemer je Aškerc pel v romanci, vzeto iz zgodovinske dokumentacije (poročilo o vizitaciji samostana) in je bila torej resnica (!). Na vir je opozoril Aškerc Levca in ta Kersnika. ⁴⁴

K naturalizmu se je vrnil ob ugotavljanju, kam je zašel Lev Tolstoj, »*ta velikan, ki je znal kakor nikdo spajati v prejšnjih delih divni idealizem s pravim, čistim realizmom, izpremenil se je čez noč v nagega naturalista, iz slikarja v – fotografa, iz živega modrijana – v nerazumnega tajnostnega moralista. – čemu bi se spominjali še imen, kakor Ibsen, Zola ali pa Scheffel in Ebers?*« Vse skupaj je povezoval z bolešno težnjo po izvornosti, originalnosti v moderni umetnosti, literaturi, kar je porodilo »*izsrednost, ekscentričnost*«. »*Fantazija, ta prelepa hči Zenova, sama boleha, izgubila je ljubčka svojega – ideal – s katerim je gospodarila in vladala v brezmejni svobodi – postarala se je in kot histerična devica služi sedaj svojim razvadam in ugajajo ji svoje posebnosti. Ali ta bolezen je prava pravcata 'epidemija', ki se je prijela tudi najvišjih duhov.*« Za primer je navajal Tolstoja in druge, kar smo omenjali, in nato nadaljeval: »*Pri tem težnju po izvornosti je, žal, poezija le premnogokrat več izgubila, nego li pridobila. Roman in drama sta zašla na kriva pota /.../.*« ⁴⁵ Kot nasprotje vsemu temu se mu je razkrila Aškerčeva ustvarjalnost: »*Kako dobro dé torej človeku, ako zasledi proizvod, kateremu zgoraj omenjeno znamenje našega časa še ni vtisnjeno niti še ne napečaten; in koliko bolj se mu ogreva okrog srca, ako si sme čitatelj reči, da je to zraslo na njega domačih tleh. In takisto se nam je godilo ob Aškerčevi knjižici. /.../ Z Aškerčevo knjigo pa je naša epika trdno, oblastno in zmagovito krenila na pravo pot.*« ⁴⁶

Pred leti je ob Turgenjevu uporabil izraze »*polni realizem*« in »*zdravi idealizem*«, zdaj je uveljavil sintagmo »*zdravi realizem*«. Ob navdušenju nad Aškerčevo epiko je poskušal izpopolniti svoje gledanje na realizem in se potrudil, da ga je ponovno opredelil: »*In kako mi razumemo ta realizem? Slikati, opisovati vse, kakršno je vse*

⁴³ Kersnikovo ZD V, 302.

⁴⁴ Pesnik Aškerc je o svojem viru za *List iz kronike Zajčke* obvestil Levca, ta pa Kersnika, ki si je iz Gradca priskrbel knjigo »Das Karthäuserkloster Seiz von dr. Jak. Max. Stepischnegg, Fürstbischof von Lavant« (izšla je v Mariboru 1884). Škof je objavil ustrezne dokumente o samostanu, ki pripovedujejo o tem (iz leta 1564), o čemer je pel Aškerc. Zadevo je Kersnik objavil v svoji kritiki; Aškercu, Levcu in Kersniku je bilo razkritje resnice še posebej v zadoščenje, ker je urednik Doma in sveta Frančišek Lampe pesniku očital, da v pesmi obrekuje (DS 1890, 156). Lampe je zapisal, da bo obtožbo preklical, če se izkaže, da je bilo Aškerčevo pripovedovanje resnica. Obljubo je držal in se opravičil (DS 1890, 222). O vsem tem prim. Kersnikovo ZD V, 618–623 (A. Ocvirk).

⁴⁵ Prav tam, 313. Videti je, če se ozremo na Kersnikovo navajanje štirih pisateljev, da njegova merila niso kazala na dovolj dobro poznavanje sočasne literature v svetu, saj sicer ne bi Ibsena in Zolaja metal v isti koš s Schefflom in Ebersom. Zadnja dva sta bila v svojem času sicer dokaj popularna pisca (bolj trivialnih) zgodovinskih romanov, vendar povsem neprimerljiva s prvima dvema po pomenu, slogovni usmeritvi in kvaliteti. Morda je zadnja dva navrgel, da bi prva dva razvrednotil, ker naturalizma in njegove bližine ni maral.

⁴⁶ Prav tam, 314–315.

*v resnici, a vendar opisovati to le tako in v takem vzporedju in v taki zvezi, da mora vzbujati estetično zadoščenje, hrepenenje po nečem nedosežnem, skratka – da mora ustvarjati ideal v gledalcu, v čitatelju samem: torej ne golo življenje – golo resnico samo, ampak golo resnico pod zlato prozorno tančico idealizma.*⁴⁷ Očitno mu sintagmi »golo življenje – gola resnica« nista povedali vsega; že v zvezi z delom Turgenjeva je uporabil pojasnilo »srebrni pajčolan zdravega idealizma«, medtem ko je toliko let pozneje podobno ugotovitev dopolnil z besedami: »golo resnico pod zlato prozorno tančico idealizma«. Svoji definiciji realizma je dodal estetsko in etično zadoščenje. V Kersnikovem praktičnem svetovanju je poučen primer nasvet Marici Nadlišek, ki ji je že v prvem pismu (10. februarja 1889) priporočal: »Glejte, draga gospodična, ako tako ispeljete povest, bote zadostili glavnemu zakonu, kateremu se mora klanjati vsak pripovedovalec, namreč dosegli bote pri čitatelju 'zadoščenje' – Befriedigung – ästhetische Befriedigung – ki tiči v zadovoljnosti, da se dobro plačuje in hudo kaznuje. Sentimentalci tu največ greše.«⁴⁸

Kot se je Kersnik izrazil v svoji kritiki Aškerčevih *Balad in romanc*, je govoril o »notranjem« Aškercu, medtem ko je zadnji del kritike prepustil Levcu (njegov dodatek se začne z besedami: »Izpregovoriti nam je /.../«), ki je razpravljal o Aškerčevem jeziku in pesniških oblikah, temu je dodal še kratko biografsko skico.⁴⁹

Kersnikoslovje se je že ves čas ukvarjalo z vprašanjem, kakšno je bilo razmerje med Celestinovimi pogledi na realizem v razpravi *Naše obzorje* (Ljubljanski zvon od januarске do julijske številke 1883) ter Kersnikovimi nazori in njegovo pisateljsko prakso. Z drugimi besedami: raziskovalce je zanimalo, kakšen in kolikšen je bil vpliv Celestinove razprave (oz. njegovih pogledov) na našega pisatelja. Čeprav tega doslej še nihče ni povsem opredelil, je vendarle nedvomno, da je obstajala zveza, ki je na Kersnika in njegovo pripovedno delo (in na njegove nazore) bolj ali manj vplivala, in morda je res Celestin s svojo razpravo pri našem pisatelju »pospešil slovstveno dozorevanje«⁵⁰. Kot je mogoče ugotoviti iz Kersnikovega pisma 25. oktobra 1882 uredniku Levcu, v katerem mu sporoča, da je prebral Celestinovo razpravo (v rokopisu), je pisatelj do spisa in Celestina izrazil veliko naklonjenost, kar navdušenje; to je posebej zanimivo, saj je našel ustvarjalen odmev na svoje prepričanje, da je »instinktiven realist«, hkrati je ob hvali našel nekaj pomanjkljivosti, ki ne zadevajo nazorske ravni. Del pisma, ki govori o Celestinu, se glasi:

»Celestinov spis pa mi močno ugaja; morda zato, ker sem sam instinktiven realist, čeravno mi včasih moči primanjkuje, v svojem pisanju to dosledno pričati. Jaz bi dejal: sprejmi ga v list! Toda skrajšati se mora, in sicer je po mojem mnenju, katero ti pa nikakor ne usilujem, neobhodno treba opustiti tiste obširne citate iz njegovih štirih pisateljev, ali bolje iz prvih treh.

Ko bi Celestin vse tako presojal /jaz mislim v 'formalnem obziru'/ kakor Jurčiča – potem ne zinem besede; pa citati iz pesmi prvih treh nikakor ne podpirajo izrečene glavne resnične sodbe tako, kakor bi morali, ako se navajajo kot razlogi za to sodbo. /.../

⁴⁷ Prav tam, 315.

⁴⁸ Kersnikovo ZD VI, 301.

⁴⁹ Prim. Kersnikovo ZD V, 317–322.

⁵⁰ A. Slodnjak: Zgodovina slovenskega slovstva III, 164.

Kažejo li ti verzi to opisano obzorje? In – pri moji veri – publikum ne bo prišel do tega sklepa. – Sodba Celestinova je po mojem mnenju resnična – (v glavnih potezah, ne v detajlu), a nesrečno jo je podprl.

Čemu pa tudi jo na ta način podpirati? Beri, kar piše C. o Jurčiču! Tako naj bi o drugih treh pisal. Seveda verze citirati in iz njih – ker so tako subjektivni, posnemati, – to je lahko; a težje je iz mnogo bolj objektivne proze, če smem tako reči. Subjektivni verz pa je v svojem vplivu mnogovrsten, obširen, individualen! In zato je sklep iz njega na duševno obzorje tudi individualen in lahko mnogovrsten, redkokrat pa objektivno istinit. /.../

*Piši torej Celestinu, naj spis malo okrajša, pa samo tam, kjer navaja svoja argumenta ad hominem. Če bi bil Celestin sploh zadovoljen, bi pa nam najbolj kazalo, da ga sama midva skrajšava. Jaz bi 'korajžno' potegnil s svinčnikom po nekaterih straneh! – Da pa spis ne bo ostal brez vpliva na trumo naših pisateljev, o tem sem uverjen. Za 'Matico' pa ni; tudi za 'Letopis' ne; on je jedino za takov list, kakor je 'Zvon'!*⁵¹

Iz Kersnikovega pisma je videti, da je podpiral ideje, zamisli in ugotovitve v Celestinovi razpravi nasploh, saj zatrjuje, da mu je spis ugajal; poleg tega je našel sorodnost v zvezi z »instinktivnim realinom«. Glede tega je zanimiva ugotovitev Andreja Inkreta, ki je v svoji študiji o Kersniku menil, da si je mogoče pojasniti tisti del pisma (25. oktobra 1882), ki govori, da je »instinktiven realist«, da pa mu »včasih moči primanjkuje«, »da bi mogel svojo pripadnost realistični struji dosledno izpričati tudi v leposlovnih spisih samih«. In smiselno sklepa, »da pa vendarle ni šlo samo za vprašanje premajhne pisateljske moči oziroma pomanjkljive sposobnosti, ampak predvsem za nepreneh spor med dvema, med seboj različnima literarnima elementoma – fantazijsko samovoljo in zvestobo objektivni razsežnosti sveta –, pri tem pa naš pisatelj ni mogel radikalno eksplicirati oziroma osamosvojiti nobenega od njiju«. ⁵² Morda se Kersnik prav zaradi zadrege ob tem ni spuščal v razčlenjevanje Celestinovih stališč, marveč se je osredotočil na redakcijske pripombe in s tem pritrjeval, naj Levec sestavek objavi. Toda ni mogoče trditi, da pozneje ni pretehtaval posameznih Celestinovih pogledov in predlogov. O nasprotnem nas v prvi vrsti prepričujejo Kersnikova pripovedna dela in literarnokritični zapisi, ki neposredno ali posredno izzvenevajo bolj ali manj skladno s Celestinovim pisanjem. Zanimivo je in hkrati uganka, da v Kersnikovem delu in korespondenci (razen ko Nadliškovi v pismu 4. aprila 1890 razlaga, kako so se pred dvajsetimi leti sestajali pri Stritarju na Dunaju in brali svoja dela, med njimi je bil tudi Celestin)⁵³ po omenjenem pismu Levcu Celestin ni več omenjen in enako velja za razpravo *Naše obzorje*.

Poglejmo nekaj stičnih točk med Kersnikom in Celestinom (njegovo razpravo), ki kažejo na sorodnost in napeljujejo na sklepanje, da se je naš pisatelj poglobil v nove ideje in da je dopolnil svoje pojmovanje realizma, toda pri tem ni bistveno korigiral svojih stališč. Ni dvoma, da sta Kersnik in Celestin naredila korak naprej od Levstikovih pogledov, ki so bili sicer naravnani v smeri realističnega nazora. Ob tem je Levstik ostal pri načelu idealizacije, ki ga je uokviril v »načelo objektivne naravnosti«

⁵¹ Kersnikovo ZD VI, 47–48.

⁵² A. Inkret, n. d., 450. Prim. tudi J. Pogačnik, n. d., 146.

⁵³ Kersnikovo ZD VI, 342.

(B. Paternu)⁵⁴, toda treba se je spomniti, da je bila idealizacija eno temeljnih vodil ne le v zgodnji realistični fazi, marveč tudi v razvitejšem realizmu. Nista je obšla niti realistično (pozitivistično in materialistično) izraziteje usmerjena Kersnik in Celestin, s tem da sta načelo prilagodila vsak svoji teoriji (in praksi) realizma. Če pustimo ob strani predavanje o razvoju svetovne poezije in oznako Turgenjeva, je Kersnik dovolj jasno izrekel svoje prepričanje o tem s trditvijo o »goli resnici pod zlato prozorno tančico idealizma«, medtem ko je Celestin ob zavzemanju za »širok realizem in ž njim združeno kritiko življenja« z nekoliko drugačnega zornega kota po svoje zagovarjal podobne poglede, ki jih je strnil v sintagmi »idealni realizem« ali »realni idealizem« ter realizem opredelil z besedami: »Ta realizem v literaturi n i fotografija življenja, ampak njegova umetna slika in t o l m a č ob jednom, on na realni podlagi teži za tem, da človek odstrani svoje slabosti in k r i v i c e ter kulturno napreduje: isti namen ima realizem tudi povsod drugod.«⁵⁵ Če pri Kersniku upoštevamo njegovo zavzemanje za estetsko in etično zadoščenje, potem sta si obe opredelitvi do neke mere blizu, s tem da je Celestin razumel »realizem v spoznavanju dejstev in idealizem v stremljenju po izboljšanju teh dejstev«⁵⁶, Kersnik pa je v drugem delu poudarjal etičnost. Celestin je bil očitno radikalnejši: »kritično realistični moment« je skušal »prenesti iz dotedanjega psihološkega področja na družbena tla« (B. Paternu)⁵⁷, v ospredje je postavljial družbenoekonomske razsežnosti krivičnega kapitalističnega sistema. Kersnikovo stališče je bilo milejše, tak radikalizem mu ni ustrezal delno zaradi vzgoje in tudi zaradi porekla. Poleg tega mu prepričanje ni dopuščalo, da bi vidneje omejeval ali celo opuščal narodno in ga nadomeščal z družbenim.⁵⁸ Kersnikova *zlata prozorna tančica* »skuša doseči katarzo bralca ali gledalca s tem, da prikaže ublažitev ali celo pomiritev na videz nepremostljivih nasprotij. Celestinov umetniški 'tolmač' življenja pa mora odločno razkrivati 'slabosti in krivice' posameznika in družbe in s tem prisiliti soljudi, da moralno in kulturno napredujejo. Zato je mogla Celestinova študija Kersnika, sosesestnika gradu in veleposestva ter podeželskega notarja, pač globoko vznemiriti in ga celo pripraviti do tega, da je svoj dotedanji instinktivni realizem izrazno in deloma celo motivno ter idejno preobrazil, ni pa ga mogla trajno prepričati, da bi umetniško delo bilo mogoče brez kakršnekoli pomirjujoče ali opravičujoče ideje« (A. Slodnjak).⁵⁹ Urednik Anton Ocvirk je menil, da je Kersnikova »pozornost nedvomno zdrknila mimo stavkov, v katerih govori Celestin o nepošteni borbi, 'ki jo vodi n. pr. spekulativni kapital vobče s popolno zavestjo, da ograbi svojega bližnjega', ali ko nastopa proti liberalni teoriji neomejene svobode pri uporabi svojega imetja, češ da je 'ona kapitalističnemu izsesavanju vobče in oderuškem še posebej na stežaj odprla vrata'».⁶⁰

Kersnik se je ob srečanju s Celestinovim razpravljanjem poslovil od Levstik-Jurčičeve usmeritve v pripovedništvo. Bil je, kot se je sam imenoval »instinktivni

⁵⁴ B. Paternu: Nastanek teorije realizma v slovenski književnosti, 24.

⁵⁵ Ljubljanski zvon 1883, 326, 394.

⁵⁶ M. Boršnik: Fran Celestin, 159, tudi 224.

⁵⁷ B. Paternu: Slovenska proza do moderne, 92.

⁵⁸ Prim. A. Inkret, n. d., 450.

⁵⁹ A. Slodnjak, n. d., 167.

⁶⁰ A. Ocvirk: Kersnikova pot v realizem, 422 (prim. tudi Kersnikovo ZD II, 304–305).

realist«, toda realistično prepričanje se je »prebudilo do zavestne dejavnosti«⁶¹ in izoblikoval je svojo različico realizma, ki je bila v drugi polovici 80. in v prvi polovici 90. let prevladujoča v slovenski pripovedni prozi. A. Inkret ima prav, ko trdi, »da je moralo prav *Naše obzorje* inicirati Kersnikov 'preobrat': naš pisatelj je bil do zdaj realist samo po občutku, Fran Celestin pa je naravnost programsko pokazal, kako 'instinkt' spremeniti v konkretno literarno prakso.«⁶² Fabula je postala sredstvo in ne namen, s katerim bi zbujal zanimanje in bralčevo pozornost; v ospredje so stopili človeški značaji in ob tem so se izločili slojni tipi. Dogajanje je podložil s socialno in/ali psihološko motivacijo in dominantnost ljubezenskega čustva (postopno) zamenjal z narodnostno in družbeno problematiko, toda še vedno ji je manjkala družbeno trdnejša vzročna podlaga, da bi posledice lahko predstavila v zaželeni objektivnosti. Da se je konec 1882 in v začetku 1883 prelamljalo v njegovem pripovedništvu, je dokaz roman *Ciklamen*, čeprav je očitna počasnost prehajanja v drugačnost in mnoge delne rešitve, ki so dokazovale, da proces ni bil preprost in še posebej ne spontan.⁶³

Med Kersnikom in Celestinom so bile nekatere snovno-motivne in problemske podobnosti, vendar bi se težko opredelili, ali se je Kersnik po tej plati zgledoval pri Celestinu oziroma sprejemal pobude iz njegovega pisanja. Najbolj napeljuje na tako možnost odlomek iz razprave *Naše obzorje*, ki opozarja, kaj bi lahko slovenski pisatelji upovedovali, katere tematike so bolj ali manj aktualne in vredne literarne obdelave. Naj ta odlomek navedemo: »Gori sem dejal, da ni vse jedno, je li kaka povest vzeta iz domačega življenja ali pa ne. Naše življenje je gotovo tako različno in zanimivo, da našim pisateljem ponuja gradiva več kot dovolj. Vzemimo samo dobo našega prepododa, n. pr. od Vodnika pa do danes. Koliko je preživel narod v tem času in sicer v s i stanovi, koliko je bilo političnih in socijalnih izprememb, kako se da vse to opisati v mnogih živih povestih! Pa tudi sedanjost daje mnogo gradiva. Samo kmetsko življenje, kako je raznovrstno v svoji borbi za obstanek, večkrat naravnost dramatično! Dotika kmeta z gospodo in z omiko sploh, ta gospoda sama, velik vpliv duhovščine in njegovi vzroki, odnošaj h gosposki in vladi sploh, strast našega kmeta za pravdanje, nespametne ženitve na nič, škodljive delitve in njihovi nasledki, r a s t o č e hipotekarno zadolževanje, rastoči proletarijat; koliko je že tu gradiva, koliko ima še narod originalnih mislij, nazorov, navad, značajev!

Življenje naših trgov in malih mest ima spet marsikaj posebnega: dotika s kmetom zunaj trgov in vpliv nanj, medsobna odvisnost itd. To življenje je v marsičem morda celo bolj zanimivo ko življenje večjih mest, ki je bolj podobno drugim večjim mestom in že drugod bolj izučeno ter opisano, četudi ima s v o j tip, s v o j o politično in socijalno borbo, svoje narodnjake, nemškutarje ali tujce, svoje poljedelce, obrtnike, trgovce itd.«⁶⁴

⁶¹ Prav tam, 426.

⁶² A. Inkret, n. d., 449.

⁶³ Kersnikovo ZD V, 48-49. J. Pogačnik je o tem prehodu menil (Prozaist Janko Krsnik, 133-134): »Prekinitvev s tradicionalnim tipom leposlovnega ustvarjanja in tematska pobuda, ki so prinesli *Rokovnjači*, je skupaj z njegovim primikanjem k resničnosti ustvarila položaj, v katerem je bila potrebna le še malenkostna pobuda, da Kersnik najde svoj pravi pripovedni in stilni svet. Takšna pobuda je postala 1882. leta Celestinova študija *Naše obzorje*.« Prim. tudi M. Boršnik: Kersnik, 470-471.

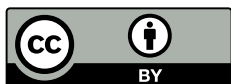
⁶⁴ Ljubljanski zvon 1883, 397-398.

Marsikaj podobnega srečamo v Kersnikovem pripovedništvu, vendar ni mogoče trditi, da je Kersnik v tem sledil Celestinu, v celoti sploh ne, kvečjemu v posameznostih, toda za dokazovanje ni trdne podlage. Ni pa rečeno, da ga Celestinovo pisanje ni spodbudilo, da je iskal podobne primere v svojem življenjskem okolju, ki ga je dobro poznal. V Kersnikovem pripovedništvu ni neposrednih zvez s Celestinovo razpravo, vendar bi lahko trdili, da tako Celestinovo delo kot Kersnikove pripovedi in drugo pisanje preveva podobna miselnost.

LITERATURA

- France BERNIK, 1967: *Pisma Frana Levca. Prva knjiga*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti (Korespondence pomembnih Slovencev, 4/1).
- 1984: Opombe. *Janko Kersnik, Zbrano delo VI*. Ljubljana: Državna založba Slovenije (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 377–542.
- 1999: Koncept realizma v Levčevem Ljubljanskem zvonu. *Obzorja slovenske književnosti*. Ljubljana: Slovenska matica (Razprave in eseji, 43). 53–65.
- Marja BORŠNIK, 1951: *Fran Celestin*. Ljubljana: Državna založba Slovenije (Slavistična knjižnica, 1).
- 1962: *Kersnik*. Študije in fragmenti. Maribor: Založba Obzorja. 455–480.
- Fran CELESTIN, 1883: Naše obzorje. *Ljubljanski zvon* 3/ 1–7. 45–52, 113–119, 169–172, 236–243, 320–327, 394–398, 454–457.
- E. FRAUWALLNER idr., 1951–1954: *Die Weltliteratur* I–III. Wien: Verlag Brüder Hollinek.
- Andrej INKRET, 1969: Janko Kersnik in začetki slovenske leposlovne proze. *Problemi* 7/78–79. 427–463.
- Anton OCVIRK, 1947: Opombe. *Janko Kersnik, Zbrano delo I*. Ljubljana: Državna založba Slovenije (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 281–330.
- 1949: Opombe. *Janko Kersnik, Zbrano delo II*. Ljubljana: Državna založba Slovenije (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 297–356.
- 1952: Opombe. *Janko Kersnik, Zbrano delo V*. Ljubljana: Državna založba Slovenije (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 421–648.
- 1978: Kersnikova pot v realizem. *Literarna umetnina med zgodovino in teorijo I. Razprave*. Ljubljana: Državna založba Slovenije. 365–512.
- Boris PATERNU, 1957: *Slovenska proza do moderne. Študije*. Koper: Lipa.
- 1974: Nastanek teorije realizma v slovenski književnosti. *Pogledi na slovensko književnost. Študije in razprave. II*. Ljubljana: Partizanska knjiga (Pogledi, 1). 5–46.
- Jože POGAČNIK, 1976: Prozaist Janko Krsnik. *Teze in sinteze*. Maribor: Založba Obzorja (Razpota, 28). 127–147.
- Mitja POTOČNIK, 2008: *Seznam Kersnikove knjižnice*. (Računalniški izpis.)
- Ivan PRIJATELJ, 1910, 1914: *Janko Kersnik, njega delo in doba*. Ljubljana: L. Schwentner (Janka Kersnika zbrani spisi, VI).
- Franc SIMONIČ, 1903–1905: *Slovenska bibliografija. I. del: Knjige*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Anton SLODNJAK, 1961: Realizem II. *Zgodovina slovenskega slovstva III*. Ljubljana: Slovenska matica.

SUMMARY

Kersnik's literary-aesthetic viewpoints and literary-critical standards can partially be determined from his correspondence, feuilletons, and other writings, but most thoroughly from his study (lecture) *Razvoj svetove poezije* (The evolution of world poetry, 1877/1878) and reviews (in *Ljubljanski zvon*) about Mahnič's *Dvanajsti večeri* (Twelve Nights, 1888), Luiza Pesjak's *Beatin dnevnik* (Beata's Journal, 1888), Funtek's *Godec* (Fiddler, 1889), and Aškerč's *Balade in romance* (Balads and Romances, 1890). In the study, Kersnik found that idealism was followed by realism. He defined it as fullness of life (»real life«) and with healthy idealism. He did not explain these notions in detail, but from his narrative prose and literary-critical writing it is evident how he imagined this principle viewpoint in real life. Unfortunately, his view on the main principles of his aesthetic thought, literary work, and evaluation never developed into a consistent system, although the desire for that was always present. However, he was the only writer within the framework of Slovene realism who attempted explicitly to develop the theory of what he practiced.

In accordance with his ideals, Kersnik rejected Mahnič's views of literary aesthetics, his suggestions concerning Slovene and world literary trends in terms of ideas and content, and opposed the methods Mahnič used in treating the examples that were supposed to prove negative phenomena in Slovene literature. He did not agree to any ideological direction and normative recipes that would restrict art and literature in particular. He decisively defended creative freedom. Several years before that (1877), in connection with Turgenev, he used the terms »full realism« and »healthy idealism«; later he used the phrase »healthy realism«. In his enthusiasm for Aškerč's epics (1890), he tried to advance his view of realism and redefine it: »And how do we understand this realism? To depict, describe everything as it is, but nevertheless describe it in such a way and in such order and connection that it will provide aesthetic pleasure, longing for something unfulfilled, in other words, it must create an ideal in the viewer or reader: therefore, not bare life, bare truth by itself, but bare truth under a golden transparent veil of idealism.« He included aesthetic and ethical dimension, i.e., aesthetic and ethical satisfaction, into his definition of realism.

Kersnik abandoned Levstik-Jurčič's direction in narrative prose after his encounter of Celestin's study. He was, as he called himself, an »instinctive realist,« but his realistic conviction was »awakened to deliberate action« and he formulated his own variety of realism, which was in the second half of the 1880s and in the first half of 1890s prevalent in the Slovene narrative prose. The plot became the means instead of purpose for attracting the reader's attention and piquing his interest, human nature came to the foreground and types of social classes took shape. Although he supported action with social and/or psychological motivation and (gradually) replaced the dominance of erotic feeling with national and social topics, his literature still lacked a socially more solid causal foundation, so that the consequences could be presented with the desired objectivity. A break in his narrative prose at the end of 1882 and in the beginning of 1883 is evident from his novel *Ciklamen*, although the pace of the transition is obviously slow and numerous partial solutions show that the process was not simple and particularly not spontaneous. Although Kersnik's narrative prose has many similarities with Celestin (in thematic and ideological bases), one could not say that Kersnik entirely followed Celestin; rather, he followed him in individual points. It is possible that Celestin's discussion prompted him to change his way of writing and directed him more intensively into more radical acceptance of realistic principles. There are no direct ties with Celestin's study, but nevertheless Celestin's work and Kersnik's narrative prose (and other writings) are permeated by the same views.